

Posudek na bakalářskou práci

„Náboženský terorismus v pojetí Marka Juergensmeyera“

Autorka Hana Kantuláková sice práci v úvodu vymezuje jako snahu pochopit vztah mezi náboženstvím a násilím, jedná se však spíše o poměrně zdařilý studentský pokus o žánr intelektuální biografie, kdy rozebírá především vývoj a vnitřní logiku tvorby „vycházející hvězdy“ komparativní sociologie náboženství Marka Juergensmeyera.

Autorka v práci nejprve stručně představuje osobnost Marka Juergensmeyera a jeho akademickou dráhu. Poté stručně nastiňuje jeho tvorbu, aby se v hlavní části práce podrobněji zaměřila na pět jeho vybraných děl, které zkoumají vztah politika-násilí-náboženství. Tyto knihy přitom interpretuje ve vzájemném vztahu, snaží se podhalit vývoj Juergensmeyerova přístupu a myšlení. Práce je celkově velmi ucelená, dobře zacílená, až na jednu výjimku (viz dále) na sebe kapitoly a plynutí textu logicky navazují a postupně se čtenáři skládají v celkový obrázek.

Následující výtky jsou proto pouze dílčího rázu, týkají se především některých způsobů, jakým autorka interpretuje zvolené dílo. Celkové hodnocení je pozitivní.

Za slabinu práce pokládám skutečnost, že Mark Juergensmeyer není představen a zasazen v kontextu širšího proudu autorů **kritizujících tzv. sekularizační teorii** (Berger, Kepel, Casanova, Robertson). Pro potřeby bakalářské práce by dle mého názoru postačilo nastudovat sekundární českou literaturu (učebnicové texty D. Lužný, Z. Nešpor, T. Halík).

Pokud jde o samotnou analýzu vnitřního vývoje Juergensmeyera z jeho díla, poněkud **nešťastné je řazení kapitol**, které chronologicky neodpovídají realitě a působí poněkud „z vlny“. Knihu Gándhího cesta (původní verze 1984) bych předřadil před Novou studenou válku (1994). Za prvé to chronologicky odpovídá dobám sepsání a vydání. Za druhé, i sama autorka uvádí, že v Gándhího cestě se explicitněji než jinde objevuje Juergensmeyerův typický přístup „důležitosti chápání pohledu druhé strany“ (str. 41), který poté plně zúročil nejen v práci Nová studená válka, ale především Teror v mysli boží, kdy rozmlouval s teroristy a jejich příznivci. Kromě toho bych nepokládal Novou studenou válku (1994) a Globální rebelii (2008) za dvě samostatné knihy – jde pouze o aktualizovanou verzi staršího úspěšného titulu, doplněného především o vývoj na poli globálního džihadismu po 11. září 2001 (také studentka vlastně referuje pouze o tomto nově doplněném tématu). Takže bych je patrně zařadil pod jednu sub-kapitolu.

Věcně bych se také pozastavil u přecenění **vztahu socio-ekonomické marginalizace a terorismu**. Autorka uvádí, že jde především o mladíky z nižších vrstev, čímž je pro ni věc vysvětlena. Jak je ale možné, že se naprostá většina mladíků z nižších vrstev na terorismu naopak nepodílí? Kromě toho Juergensmeyer uvádí, že vůdci hnutí jsou často naopak vzdělání a středostavovského původu, ostatně první překvapivý kontakt autora s teroristy byli jeho milí a bystří studenti v Pandžábu. Konečně, opravdu jsou teroristé analyzovaní autorem tak moc na okraji a v izolaci od většinové společnosti? Autor sám přeci cítí potřebu analyzovat „kultury násilí“ jejich komunit a především široký proud náboženského nacionalismu, který je hlavní politickou silou vedle nacionalismu sekulárního (viz úspěchy Hamásu, Hizballáhu nebo Muslimského bratrstva u voleb). Z tohoto širokého proudu náboženského nacionalismu se poté teroristé rekrutují.

Nešťastná je i formulace autorky o tom, že jsou v díle Juergensmeyera jeho myšlenky či teorie aplikovány na konkrétní případové studie (str. 14). Nepostupuje ale autor ve svém výzkumu jako každý vědec spíše opačně? Případové studie získané empirickým výzkumem v terénu jsou naopak ve druhém kroku zobecněny do dílčích teorií a konceptů (např. kosmická válka, demografická marginalizace, náboženský nacionalismus, symbolické zplnomocnění). Případové studie v knihách čtenáři poslouží jako ilustrace z nich odvozených teorií a konceptů, pro badatele je to ale východisko.

Jako největší dílčí dezinterpretaci Juergensmeyera pak pokládám tvrzení o tom, že náboženským teroristům je náboženská ideologie vštěpována již od útlého dětství, „již od okamžiku narození“ (str. 14).

Předposlední výtka se týká závěrečného shrnutí, kde se **autorka nepouští do vlastního hodnocení** nastudovaného materiálu, nýbrž se plně spoléhá na několik relativně krátkých recenzních statí tuzemských i zahraničních autorů. Naznačit akademickou recepci díla je jistě přínosné. Uvítal bych však i vlastní autorčin vklad. Zde si proto dovoluji zformulovat otázku pro ústní obhajobu:

Jak autor charakterizuje svou **metodologii**? Jedná se zřejmě o kvalitativní výzkum. Autorka sama hned v úvodu tvrdí, že osobní rozhovory s teroristy pokládá za „nejlepší způsob uchopit problém náboženského násilí“ (str. 14). Neříká však proč je to způsob nejlepší. Dává však autor transparentně nahlédnout do své výzkumné kuchyně, ukazuje férově a krok za krokem v souladu s metodologickými příručkami, jak se jeho teorie nořila z rozhovorů s aktéry náboženského terorismu? Víme například, jaké okruhy otázek respondentům pokládal? Šlo o rozhovory zcela nestrukturované či polo-strukturované? A jak byly s postupem rozhovorů a s jejich průběžnou analýzou tyto otázky modifikovány? Víme, jak rozhovory zaznamenával, jak je přepisoval a následně kódoval? A jak vlastně respondenty vybíral? Co nám autor říká o tom, kdy došlo k teoretickému nasycení vzorkem? Pokoušel se o nějakou triangulaci při interpretaci svých dat (ať již formou dalších výzkumníků, kteří by na sobě nezávisle interpretovali tatáž data a došli ke stejným či odlišným interpretacím, nebo formou užití více metod a jejich kombinací)? Jinými slovy, obhájil by na FHS UK Mark Juergensmeyer svou diplomovou/bakalářskou práci Teror v myslí boží nebo Nová studená válka, pokud by již nebyl zavedeným a uznávaným autorem?

V závěru práce bych pak očekával nějaké stručné shrnutí toho, jak autor vysvětluje **vztah mezi náboženstvím a násilím**, který studentka v úvodu komentuje jako „nelogický“ (asi spíše kontra-intuitivní) a klade si za cíl skrze dílo Juergensmeyera nalézt odpověď na své tázání.

Proto bych si dovolil zformulovat druhou otázku pro obhajobu: Je náboženství vykládáno jako příčina a viník náboženského násilí, jako hlavní nezávislá proměnná k násilí přímo, neodvratně a zas a znovu vedoucí? Nebo je naopak naprosto zneužíváno, dezinterpretováno a znásilňováno pro politické cíle, a jde tak o proměnnou plně závislou na sociálně-politickém kontextu a svévoli nejrůznějších politických podnikatelů? Nebo jde o jednu z mnoha nezávislých proměnných, které se vzájemně ovlivňují a teprve ve výsledku mohou – ale nemusí – vést k násilí?

V závěru bych byl naopak opatrnější, pokud jde o hodnocení Juergensmeyerovy **recepcie v českém prostředí**, které autorka s povzdechem – a bez toho, aby si dala práci obstarat

jakékoliv důkazy pro své tvrzení – hodnotí jako nedostatečné, přičemž si přeje větší popularizaci autora u nás. Autor se však u nás dostal do učebnic i čítanek klasických textů sociologie náboženství již před lety, je hojně citován řadou autorů různých oborů (viz sociologové Lužný, Nešpor, Halík, orientalisté Kropáček, Mendel, politolog Barša a jiní). V učebnici Soudobá sociologie IV. (ed. Jiří Šubrt) či na stránkách časopisu Historická sociologie ostatně Juergensmeyera českému čtenáři i studentům asi nejrozsáhleji představil také Karel Černý.

Po stylistické stránce je text poněkud neobratný. Velmi často se například objevuje obrat „Juergensmeyer řeší to a to téma“. Nešťastná je též formulace „teroristické činy...,ve kterých jsou násilné činy satanizovány“ (str. 26). Satanizován je samozřejmě nepřítel, nikoliv činy. Nehodí se používat neexistující termín „muslimští kněží“ (str. 26).

Celkově práci hodnotím jako zdařilou.

Navrhuji známku: výbornou nebo velmi dobrou (dle průběhu ústní obhajoby).

Karel Černý

V Praze, 13. 1. 2014